

670096

303

ȘTEFAN MANCIULEA

Bcu

CTITORII ȘCOALELOR DIN BLAJ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȘTEFAN MANCIULEA

CTITORII ȘCOALELOR DIN BLAJ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfântul Vasile Cel Mare
Patronul Liceului
din
Blaj

BCU Cluj-Napoca

4060 028 1487

Ctitorii școalelor din Blaj

Blajul ca centru și cetate de școli, cari au avut un rol atât de important cultural și istoric în redeşeptarea sufletului neamului nostru de pretutindeni, își datorește ființa și întemeierea nemuritorului arhieru Inocențiu Micu Clain. Viitorul episcop al Făgărașului, se afla încă pe băncile școlii, când a fost ridicat la această înaltă demnitate, împreună cu grea și mare răspundere. Bulele papale și diplomele împărătești l-au așezat în fruntea vastei lui dieceze, pe care avea să o conducă în acele vremuri critice pentru Români, cu nețărmită dragoste față de alții și cu total desinteres pentru persoana și rosturile sale. La 1729 în ziua de 12 Iulie intră în mănăstirea gr. catolică-ruteană a Sf. Nicolae din Muncaci, pentru a se călugări și a primi ordul preoției. Tot în acest an la 23 Septembrie este sfințit de preot de către episcopul rutean Gheorghe Ghenadie Bizanczy, în biserica gr. catolică din Pocs numită a „Preacuratei lăcrămătoare“.

După un an de noviciat Clain făcu profesiunea monahală, și intră în ordinul călugăresc al Sf. Vasile luându-și numele de Inocențiu ¹⁾.

Consacrarea de episcop al noului ales se face în ziua de 5 Noembrie 1730 la Muncaci ²⁾. Intre anii 1734—1735 episcopul Clain a petrecut mai multă vreme la Viena, cerând împăratului Carol VI între altele, și schimbarea domeniului dela Făgăraș și Gherla cu cel al Blajului ³⁾.

La insistențele motivăte ale ierarhului, împăratul și-a dat consimțământul, învoindu-se să se facă acest schimb. Prin contractul încheiat cu erariul la 28 Martie 1736, domeniul dela Gherla a fost dăruit Armenilor așezați aici pentru suma de 100.000 fl. domeniul dela Sâmbăta de jos a rămas în stăpânirea erariului, iar cel dela Blaj s'a dat episcopiei Românilor uniți, prin actul încheiat cu camera aulică regească,

¹⁾ Dr. A. Bunea. Episcopul Inocențiu Micu Clain. Blaj 1900 pg. 7.

²⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 8.

³⁾ Șematism jubilar. Blaj 1900 pg. 21.

la 20 S^ept. 1736 ¹⁾). Acest contract de schimb, care pune temelie Blajului românesc, cuprinde următoarele: „Facem înștiințare prin aceasta tuturor celor viitori la cari vor veni acestea: cum că precum la Maiestatea Sa Impăratul Românilor și moștenitor, Prințul Ardealului Domnul Carol VI între cele mai grele griji ale întinsei împărăției sale, mărirea lui Dumnezeu, înălțarea bisericii cea pravoslavnică și mântuirea și bună chivernisirea noroadelor de supt sine locul cel mai dintâi îl țin, așa s’au milostivit aceiași Maiestate, pentru mila cea cu dânsa născută spre neamurile ei supuse, și din râvna apostolicească, carea ca un craiu cu neostenită sârguință o poartă cătră lucrurile cele bisericesti, ca să mângăie, țină și întărească în credincioșirea cea cuvioasă pe clerul de legea grecească al bisericii ortodoxe cea unite și lepădate de schismă, dimpreună cu tot neamul românesc din Principatul acesta, al Ardealului a rezolvăului preamilostivă fundație de 6000 florinți, pentru Episcopul cel unit de legea grecească, pentru 11 călugări basilieni, pentru 20 de alumni cari să se țină în Blaj, și alții trei alumni cari să se trimită la Roma în colegiul de *Propaganda Fide*, și milostivește au poruncit Inalte Cămării sale cea de curte și prin aceasta direcției cămărătești cea din Ardeal și din Valachia ce se ține de Austria, ca rezoluția aceasta să se isprăvească. Drept aceea să se facă destul preamilostivei rezoluției și cât mai curând să se împlinească voia cea prea cu evlavie a fundatorului sau întemeietorului Craiului apostolicesc, pentru pomenirea vecinică s’au făcut acest contract care să fie pururea nestricat și neschimbăcios îndărăpt de însuși Impăratul și de moștenitorii următorii lui cea crăiești, între fiscalul cel crăiesc de o parte, și între preacinstitul Domnul Ioan Inochentie Baronul Clain Episcopul numitului de legea grecească cler și popor din tot Ardealul și părțile lui împreunate a lui unit și împăcat cu biserica Romei despre altă parte, în formă ca aceea cât prin puterea contractului acestuia:

Intâie acum zisul preacinstitul Domn Episcop, domeniul fiscușesc dela Gherla cu întreg și tot satul din țara Oltului ce se chiamă Sâmbăta de jos, care le-au ținut și moștenit pân’acum însuși Domnul Episcop și antecesorul lui din dăruire împărătească, pentru venit de 3000 fl^orinți pe an, cu

¹⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 15.

toate cădințele veniturile și folosurile lor le întoarce și le dă îndărăpt fiscului Crăiesc de pururea și neschimbăcios înapoi. Dimpotrivă a doua despre partea și buna voință prea înălțatului împărat pentru domeniul dela Gherla și satul Sâmbăta de jos numitului preacinstului Domnului Episcop, la unsprezece călugări Bazilitani de legea grecească, la 20 alumni cari să se învețe în Blaj, și la trei alumni cari să se țină la Roma în colegiul urban de *Propaganda fide* cu venit de 6000 florinți pe an, în tip de fundație vecinică și neschimbăcioasă înapoi, care se va întabula și la Roma li-se îngăduesc, dăruesc și dau Coșteiu din Blaj la capul a tot iosagului și întreg domeniul Blajului, care cu preabună nezbăvitoare și nepotrivoare cădință au venit de moșie cu prea mare Înălția Sa, ca la un moștenitor Prinț al Ardealului, cu toate cădințele veniturile folosurile, satele lui cele întregi adecă: *Blajul, Mănăradea, Spătacul, Cergăul Mare, Veza, Ciufudu, Tiurul* cele din comitatul Bălgradului. Așisderea cu părțile din *Sâncel, Peterfalău, Pânade, Șona, Spini* cele din comitatul Cetății de Baltă, și cu toate prediurile pământurile de arat, răturile, fânațele, locurile cele lucrute, tufăriile, pădurile, apele, morile viile și dealurile de vie, cricimele, vămile de la poduri, tacsele decimale, plățile cele după urbariu, și cu toate folosurile și veniturile ori cum se chiamă și cu dreptul obicinuit din zilele bătrâne a se lua, luând pe sine fiscul crăiesc evicție asupra tuturor împotrivitorilor celor pe lege, cu condiția ca acestea nici Episcopul nici călugării să le înfrângă în orice vreme.

A treia, ca din mai sus zisele 6000 de florinți, Episcopul să aibă trei mii de florinți pe seama sa, în locul cărora i-se dau toate veniturile din alodiurile și economia zisului domeniu ce se fac prin munca și sudoarea supușilor domeniului, cu cricimele cu tacsele sau plățile ce se iau în bani sau în natură, cu moara dela Mănărade și cu jumătatea fânațelor și a răturilor, ca să le poată însuși cheltui precum va voi.

Încă a patra la unsprezece călugări Basilitani, la douăzeci de alumni din Blaj și dela Peterfalău, așisderea din jumătatea fânului, din tacsă ce vine dela 57 de țigani, și din alodiatura de vite ce se va face în hotarul Tiurului.

Și acestea așa se dau lor din mila chesaro-crăiască,

care nu se va mai demna înapoi, ca din trânsele și călugării și alumnii să poată trăi, a căror deregătorie va fi ca să fie spre pildă bună tinerilor pe carii îi vor avea grijei sale încredințate, și să-i învețe năravuri bune, carte și limbi ca acelea care sunt de lipsă în Țara Ardealului, și în care să se poată înțelege cu patrioții sau locuitorii țării, care să o aleagă și mădulări bune spre sporirea unirei. Intr'aceea cele trei mii de florinți prin contractul acesta așa se vor împărți și ținea: unui vicariu se vor da florinți 150, la doi profesori florinți 250. La opt călugări fl. 800, la douăzeci alumni din Blaj fl. 700, la trei alumni din Roma, până vor fi în colegiul urban de Propaganda Fide, pe cari îi va alege și numi împăratul câte 12 scuduri pentru fieștecare lună, socotind un scud în doi zloți sau florinți și 15 crețari, ce fac pe lună pentru fiește care fl. 27, pentru tustrei pe an fl. 972, cari în tot anul trebuie să se strângă în bani gata din vechime și să se trimită în vremile sale pentru numiții trei alumni la Roma, iar celelalte venituri se vor întoarce spre hrana călugărilor că din 128 de fl. cari mai rămân cu vremea se va face mai mare fond pentru cheltuelile de cale ale alumnilor cari vor merge la Roma.

A cincea: Lemne de foc pentru călugări va da domeniul, și morile călugărilor încă domeniul le va ținea în stare bună.

A șasea. Și fiindcă scopul cel preamilostiv al Impăratului acolo este îndreptat, ca prin fundația aceasta legătura dinpreună ci și împăcarea cu biserica Romei mai neclătită să rămână, și unirea mai tare să se sporească, a Domnului Episcop grije va fi ca în mănăstire și la călugărie să se primească bărbați ca aceia care să fie adevărați uniți, de viață fără prihană, vestiți de învățătură de moravuri bune, știutori de mai multe limbi, și unii să fie de pildă bună și clerului și norodului românesc, ca prin mădulări și bărbați așa învățați și procopsiți, unirea tot mai mare creștere să aibă.

Drept aceea a șeptea: Domnul Episcop se va păzi de a primi între ai săi pe unii călugări rătăciți, cari numai pentru aceea au pribegit din părțile turcești și moldovenești și umblă rătăciți prin Ardeal, ca să împiedece unirea. Cu toată sânguința sa într'aceea o va pune, ca unii ciumați și răzvrățitori ca aceștia să se oprească dela însoțirea cu clerul, și

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inocențiu Micu Clain

să nu se primiască în vreun loc, și îndată cât se vor afla supt grea pedeapsă celor ce îi vor primi să se trimită la la numitul Episcop, ca să-și dea seama pribegiei lor.

Mai încolo a opta: fiindcă acum nu este loc de îndemână în Coșteiul Blajului pentru lăcașul călugărilor, ci de aici înainte se va face, Domnul Episcop se va folosi cu veniturile cele de 3000 de florinți ce s'au rânduit pentru dânsul, iară din cele 3000 de florinți ce s'au rânduit pentru fundația călugărilor, în tot anul se vor trimite la Roma 972. Ceilalți 2028 de fl. se vor cheltui la diregerea Coșteiului, care va fi după aceia mănăstire, și spre sfârșitul acesta se va pune un diregătoriu carele cu ajutorul, înțelegerea și toată luarea de seamă a Episcopului, supt vremea aceea toate veniturile ce sunt rânduite pentru călugări și pentru alumni să le întorcă în bani și să dea seama de toate cheltuelile ce se vor face, în diregerea aceea și după ce se va vedea și întări darea de seamă și de Domnul Episcop, în vremile sale să o trimită înlăuntru și la cămara de aici, precum o au făcut despre toate veniturile și cheltuelile.

Iară după ce a noua: Se vor direge olăturile și cheltuelile vor mai scădea, se vor putea primi călugări la fundație ca cei trei dintâiu, pe care după cădița patronatului îi va numi împăratul, măcar de unde, să învețe pe ceilalți regulele cinului Sf. Basilie.

Și fiindcă a zecea, fundația mesei episcopești precum s'a zis mai sus trebuie să fie osebită de la fundația călugărilor, economii, și șurile și pivnițele le vor avea dechilin și având Episcopul autoritate de a face ce va vrea cu veniturile sale, despre celelaltă va rândui cu capitlul cu vicariu, carele după Episcop va fi cel mai mare peste călugări, totuși rămânând întregi cădițele Domnului Episcop în cele sufletești.

Și mai pe urmă a unsprăzecea, preainălțatul Impărat ca craiu apostolicesc și fundatoriu își ține, și fiscului său cădița de a cuprinde toate lucrurile Episcopului când moare, și cele mișcătoare și cele stătătoare, și de a chivernisi tot domeniul până ce va pune alt episcop, nemestecându-se la fundația călugărilor“¹⁾.

Episcopul Clain a intrat în posesiunea domeniului Bla-

¹⁾ G. Șincai. Chronia Românilor. Iași 1853 pg. 275—278.

7) jului abia în luna Mai 1737, și tot atunci își mută și reședința dela Făgăraș aici în „polata“ unde sălășluiau în vreme de vară principii ardeleni din familia Apafi '). Blajul era la această dată un biet sătuleț de iobagi unguri săraci cari trăiau în colibe, bordee săpate în pământ, așezate și ele în preajma castelului princiar. Clain schitează planul viitorului oraș, al pieței, al bisericii catedrale, mănăstirii și școalelor și gândurile care-i frământau mintea zile și nopți dearândul până când se afla încă la Făgăraș, de a da neamului școli mari cu aleasă învățătură, a căutat cu dârză voință să le înfăptuiască aici la Blaj.

Marele episcop și a dat seamă de greaua stare de întunec și incultură a poporului românesc și a preoțimii sale. A văzut că bunăstarea Românilor este în funcțiune de o temeinică cultură, coborâtă în adâncul sufletului masselor, prin lumina cărții și a învățăturii. Știa Clain, că nu poate realiza visul său scump, de a câștiga și pentru neamul românesc obidit din Ardeal drepturi publice și politice, până când nu va avea școli, biserici și o preoțime luminată. Realizării acestor visuri și-a închinat viața, și și-a jertfit scaunul vlădicesc.

Episcopul „Clain s'a rugat de împăratul Carol ca să întemeieze mănăstire, în care să fie călugării de ritul grecesc, a căror datorință e de a fi întru ajutoriul episcopului, a învăța pe popor credința lui Dumnezeu, afară de aceia să întemeieze un seminarium pentru creșterea pruncilor“ 2),

Ridicarea acestor înalte așezăminte reclama însă însemnate sume bănești. Camera aulică i-a cerut lui Clain să oblige și pe clerul său unit, să contribuie cu o anumită sumă în vederea realizării clădirilor mănăstirii și școlilor. Episcopul pentru a se sfătui cu reprezentanții clerului și ai poporului său, convoacă la Blaj pe ziua de 26 Iunie 1738 „sobor mare“ ca aici să hotărască soarta mult doritelor așezăminte bisericesti și școlare. Cei chemați au răspuns cu însufiețire la apelul episcopului, fiind hotărâți cu toții să contribuie și ei din ce brumă de avere dispuneau, la realizarea acestor importante instituții de cultură. „Intru aceea vlădicul Clain în în 26 Iunie din anul 1738 au adunat pe cei mai aleși din

1) Dr. A. Bunea op. cit. pg. 15.

2) T. Cipariu. Acte și fragmente. Blaj... pg. 93.

clerul său și le-au spus lor tot cugetul său, cum vrea să facă mănăstire, seminaru și școale, pentru a cărora ținere dela împărăție au dobândit din iosagul Blajului 3000 de florinți pe an, însă ca să facă mănăstirea și seminarul la aceea trebuiesc cheltuele și fiindcă acestea pentru folosul clerului și al neamului românesc vor să fie, cu cuviință este să se îndemne și clerul din toată sărăcia să dea ceva la zidirea Sf. mănăstire și a școalelor, întru care fii lor vor învăța și se vor procopsi. Clerul văzând acest lucru bun și folositoriu s'au îndemnat și din sărăcia sa au făgăduit, că va da 25.000 de fl. însă supt aceste condiții.

1. Ca bună sama să fim încredințați cum că se va zidi mănăstirea și episcopia, ca să nu ni-se întâmple a vedea ticăloasa mutare, să nu fie slobod prealuminatului și preasfițitului Domnului Vlădică, din banii cari se vor culege pentru mănăstire a cheltui, până ce nu se va arăta mai înainte nouă dată milostivă carte de fundație a preainălțatului Împărat.

2. Cheltuiala cea din partea camerei crăiești în tot anul mai întâiu să se facă, și după ce se va săvârși aceea, apoi să se cheltuiască din banii noștri.

3. Mai susnumita mănăstire să nu fie în prejudecată ritului nostru și afară de călugări de ritul grecesc adecă afară de bazilitenii uniți, alți călugări într'ansa să nu se primească. Iar dintr'aceia călugări măcar trei sau patru să fie rânduiți pentru capitu: unii să aibă grije a ținea scrisorile clerului și ale neamului care se vor încredința grijei lor, ca nu cu paguba noastră cum am mai pățit până acum, încredințând streinilor ale noastre să ne lipsim de cele mai bune și mai de treabă instrumenturi și scrisori ale clerului, și aceștia să fie datori a da seamă celor rânduiți dela cler, la aceasta adecă să ia seama.

4. Fiindcă mănăstirea nu moare de vreme ce stă din mulți, pentru aceia dintr'ansa nimic să nu ia fiscul, nici să între acolo după moartea vlădicului.

5. Să aibă îngăduințele, privilegiurile și slobozeniile care au mănăstirile de rit latinesc în țările preainălțatului Împărat. De aceia după ce și despre partea înălțatei cămări vom avea destulă asigurație, cum că acestea nevătămat se vor păzi și se vor ținea prin cursul de 5 ani, măcar că cu mii de nevoi suntem împrejurați, încă vânzând averile noastre

cele vremelnice, ne vom nevoi a da acea sumă de 25.000 de de florinți, pentru un lucru așa bun.

Drept aceea că mai sus zisele condiții de preainălțul Impărat pentru mai mare securitatea noastră și a cădintelor mănăstirii, milostivește să se întărească, și nouă cu autenție să ni se dea, foarte cu smerenie și din genunchi ne rugăm și cerem“ 1).

În primăvara acestui an s'a încheiat un contract la Viena, între arhitectul curții împărătești Ioan Martinelli și episcopul Clain, în temeiul căruia cel dintâiu s'a obligat că va zidi la Blaj, mănăstire cu seminar de băieți, reședință episcopescă și biserică catedrală, pentru suma de 61.000 fl. 2).

Episcopul în luna Mai din anul 1739, a convocat la Blaj un nou sobor, arătând celor adunați modul cum s'au realizat hotărârile luate înainte cu un an: „Vlădicul Clain — spune istoricul Samuil Clain — în anul 1739 în 23 de zile ale luni Maiu au adunat sobor de toți protopopii, în care sobor s'au cetit mai sus pusa donație a împăratului pentru Blaj și mănăstire, și deplin s'au încredințat clerul pentru cele ce în trecutul sobor al anului 1738 din 26 Iunie au fost cerut pentru securitatea sa. Deci foarte s'au bucurat mulțumind preacinstiului Impărat pentru acest mare bine făcut la tot neamul românesc. Că adevărat se poate zice și cu bună sama așa este, cumcă mănăstirea Blajului au adus pe neamul românesc la cunoștință, la învățătură și la înțelepciune“. Marele Gh. Șincai, complectând pe Clain adaogă: „Așa grăi Călugărul Samuil despre mănăstirea Blajului, și eu încă întăresc spusele lui, pentru că mănăstirea aceea mult bine au făcut la tot neamul românesc și mare pagubă este, că s'au stricat, dară aceasta încă o mărturisesc, că și la alte școale au învățat mulți Români, cari cu mult mai mult au făcut pentru tot neamul“ 3).

Episcopul Inocențiu Micu Clain a avut de luptat cu multe și mari greutăți, până când a văzut așezată temelia mănăstirii și școalelor. Edificarea acestor așezăminte a început la 1741. Abia la 1747 s'a isprăvit o parte din clădirea mănăstirii încât s'au putut așeza în ea cei dintâi trei călugări: Grigorie

1) Gh. Șincai op. cit. pg. 281—282.

2) Dr. A. Bunea op. cit. pg. 17.

3) Gh. Șincai op. cit. pg. 288—289.

Maier, Silvestru Caliani și Gherontie Cotorea. Ei scriu în în toamna acestui an la Roma: „Suntem în noua mănăstire deși neterminată, pentrucă în partea de miazăzi unde vor fi școalele nu s'a pus fundamentul“ ¹⁾).

Preoțimea a contribuit după puțință conform obligațiilor ce și le-a luat în cele două soboare, cu banul ei muncit din greu la ridicarea mănăstirii și școalelor. Episcopul le aduce aminte la 1741, tuturor, să nu uite această îndatorire pe care o au, pentru biserică și neam. „Frăției Tale c[on]stit[uit] prot[-opop] dela milostivul Dumnezeu pace, sănătate pochtim iară dela noi blagoslovenite trimitem. În rândul administrației galbenilor spre zidirea mănăstirii aruncați, adecă jumătate să se dee la Sfântu Mihaiu, iară jumătate la Anul Nou, bine știi frăția ta, că s'au așezat. Dereptu aceea în tot tipul să fie sârguitor pre rânduitul terminușiu a Sântu Mihainlui încă pe jumătate acei galbeni a-li strânge, și a-i administrăului împreună cu restanțele anilor trecuți, unde vor fi rămas în mâna Prea. C. Vicareș și perceptor, iară cealaltă jumătate la Anul Nou deplin să se dee în mâna aceluiași perceptor, ca din partea noastră nici o pricină de împiedecare întru zidirea acelei sante și Dumnezești, ca să nu se dee. Așisderea pominoacele de grâu și de ovăs, și alte obicinuite până la ziua lui S. Dimitrie adecă Octomvrie 26 de zile aducându-le, atunci partea noastră deplin și cu dreptate precum s'a așezat în trecutul sobor mare să ni-o trimițeți la noi în Blaju. Aceasta poruncim, fii blagoslovitu.

Al Frăției tale de bine-voitor.

Blaju August 20 de zile 1741“ ^{*)}).

Clerul a cerut în repetite rânduri, ca în schimbul sumei cu care a fost îndatorat să contribue la ridicarea mănăstirii și școalelor, Curtea din Viena să îndepărteze pe teologul iezuit de pe lângă persoana vlădicului. Camera aulică însă nu voia să știe de aceste condiții, pe lângă cari clerul s'a fost obligat să plătească acei bani. Ea cererea neîncetat ca sumele să fie încasate și plătite arhitectului. Preoțimea la toate inzistențele răspundea, că nu va achita sumele până

¹⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 24.

^{*)} Din „Pars Protocolli eppalis de anno 1741, 16 Iulii usque 14 Decembris“.

când curtea din Viena nu-i va respecta aceste condiții și dorințe. În sinodul dela 1742 se hotărăște între altele: „Pentru banii S. Mănăstiri socotința S. S. iaste aceasta: Banii cari s'au strâns până acum și nu s'au datu de vreme ce această fundație este suptu contradicție, și după condițiile, suptu care au făgăduit C. Cler acei bani n'au dobândit nici o mângăiere, până vom dobândi evicție să se ție la mâna perceptorilor rânduiți. Iară care nu s'au strâns, și sunt aruncați să se strângă împreună cu toate restanțele anilor trecuți, și să se administrăuiscă la mâna perceptorilor, până precum mai sus s'au însămnat vom dobândi evicție, și după acelea condiții consolație“ ¹⁾).

Dela cler s'au adunat mai mult decât suma de 25.000 fl. însă la zidirea mănăstirii și școalelor au fost întrebuințați abia 16.000. Restul sumei de bani au fost cheltuiți de către organele statului pentru alte scopuri, așa încât clerul fără de vina lui, s'a găsit dator erariului cu suma de 9000 fl. care a fost cerută în mai multe rânduri. Maria Terezia la rugămintea episcopului Grigorie Maior, a hotărât să ierte preoțimeii române unite (toată această sumă pe care o datora statului ²⁾).

Clain n'a avut norocul să-și vadă terminată clădirea mănăstirei și școalelor, căci din pricina persecuțiilor politice pornite contra lui de către oligarhia claselor privilegiate ardelenene, a fost nevoit să-și părăsească scaunul și turma credincioșilor, să plece departe de țară, și să moară între străini. Acest episcop n'a fost numai un mare arhieru ctitor, ci și un neînfocat luptător pentru drepturile poporului său românesc din Transilvania. „Multe voia vlădica Inocențiu, să scape de teologul ce-i stătea în coastă, să dea clerului unit a educației românească întemeind școli speciale pentru dânsul, să stabilească în chip demn reședința până acum rătăcitoare a episcopului, să capete pentru persoana Mitropolitului privilegii politice potrivite cu demnitatea sa religioasă, și să aducă pe toți Români de sub Habsburgi sub ascultarea sa, să smulgă celor trei națiuni ale Ardealului recunoașterea ca egală a celei de a patra, care n'ar mai fi de acum înainte disprețuita *plebs valachica*“ ³⁾. Iată programul politic și reli-

¹⁾ Din „Protocolul“ citat.

²⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 25.

³⁾ N. Iorga. Istoria literaturii române. București 1907 vol. I. pg. 62.

gios al marelui Arhiepiscop, pe care a căutat să-l ducă la îndeplinire în puținii ani ai păstoririi sale.

Diploma împărătească din 5 Sept. 1729 îl investește pe Clain cu rangul de baron. În urma repetatelor stăruințe depuse de el la Curtea din Viena, ca să i se dea posibilitatea să-și apere în dieta ardeleană clerul și poporul său, împăratul la 1732 i-a dat loc și scaun potrivit cu situația lui, cu drept de vot, atât în dietele provinciei cât și în congresele publice. Dela 1733 până la 1740 Clain, a luptat din răzputeri în dietă, pentru îmbunătățirea soartei Românilor din Transilvania ¹⁾. După moartea lui Carol VI, episcopul Blajului a crezut că va primi dela Maria Theresia drepturile politice făgăduite și de mult așteptate. Asprul vlădică era hotărât să-și apere neamul, până la jertfa vieții și a sângelui, și de aceea plecă la curtea împărătească, să arate nedreptățile, jugul greu și disprețul pe care-l îndură Românii. În Viena oferă împărătesei în numele poporului, său 19.000 de soldați români, dar cerea în schimbul acestui sacrificiu, ca Românii să fie recunoscuți de națiune, și alte drepturi publice pentru ei ²⁾. „Clain mai lucră ca tot neamul românesc să fie primit în Țară, ca de aici înainte să nu se socotească numai suferit, ca nobilii și alți oameni harnici să se primească la dicasterii, fețele bisericesti să se țină în cuviincioasă cinste, precum ale romano-catolicilor. Și dete instanție cu numele a tot neamul românesc la Maria Theresia, ca să primească pe neamul românesc, să fie al patrulea neam primit în Ardeal, care lucru foarte au usturat pe unii din cele trei nații primite. Și măcar că n'au dobândit episcopul tocma cum au cerut, însă totuși bine au dobândit“ ³⁾.

Lupta purtată de Inocențiu Micu Clain, în Viena pentru îmbunătățirea situației materiale a clerului și poporului român din Ardeal, ne-o zugrăvește Petru Maior în a sa „*Istorie bisericască*“ prin cuvintele: „Lângă acestea fiindcă cădintele și socoteala carele dăruise împăratul Leopold, să le aibă preoții cei uniți întocmai cu clirul cel latinesc și cu celelalte egi primite, atâtea împotriviri avea a suferi aici în țară dela aceia, care pizmuia să fie preoții românești scutiți și cinstiți

¹⁾ Șematism jubilar. Blaj 1900 pg. 42.

²⁾ N. Iorga op. cit. pg. 65.

³⁾ S. Clain. Cipariu. Acte și fragmente... pg. 96—97.

ca preoții altor neamuri, cât darul bunei împărțiri puțin rod făcuse până aici, începutu des a merge la Beciu a plânge a se ruga la înălțata curte, de unde multe moșii și scutele dobândi preoților românești, nici nu să lăsă până nu văzu între articuli țării în anul 1744 primită unirea... Cu unele ca acestea se făcu foarte iubit Românilor“).

Episcopul, în acele furtunoase diete ardelen, în mijlocul mândrilor magnați și nobili unguri, săcui și sași, cari se socoteau drept singurii stăpâni peste iobagii români, a îndrăznit să vorbească despre drepturile politice ale neamului său, și să ceară legiferarea și recunoașterea lor oficială. La auzul acestor cereri, au izbucni torențele de ură acumulate în sufletul claselor privilegiate, căutând să îngroape sub valurile lor, glasul aspru solitar și rezgduit în credință al episcopului.

Clain în dieta dela 1746 a apărât cu toată tăria convingerilor lui nezguduite, dreptul la viață publică și politică al neamului său. Cu acest prilej s'a manifestat dușmănia, ce ne-o purtau de veacuri clasele privilegiate, cari lucrau din răspuțeri la distrugerea și nimicirea noastră, de peste întreg cuprinsul Transilvaniei. „Românii sunt niște pribegii“ ziceau staturile (diete), iar episcopul răspundea: nu pot fi altcum deoarece sunt apăsate până la sânge. — Sunt numai țărani și iobagi, ziceau staturile. „Nu este adevărat, răspundea episcopul, căci avem nobili în districul Făgărașului și liberi în fundul regesc (Săsime). — „Sunt tâlhari și hoți, ziceau staturile. Nu trebuie să vă mirați, răspundea episcopul, căci acestor oameni afară de piele nu li se lasă nimic din ce să hrănească. „Sunt leneși, ziceau staturile. Dar numai Românii vă lucrează ocnele, băile de fier și aur, iar acum li-se trage pielea de pe ei“. Lupta fără de preget dusă de episcopul Clain, pentru eliberarea poporului său din lanțurile iobăgiei, o zugrăvește între altele o cerere a clerului și poporului ardelean, înaintată Curții din Viena, în care se spune despre marele arhireu: „In contra lui toți sunt, iar el în numele clerului și națiunii, este singurul contra tuturor, așa încât n'ar fi nici o mirare, dacă el pentru feluritele asupri și prigoniri și-ar pierde mintea“ ?).

) P. Maior. Istoria bisericii Românilor. Buda 1812 pg. 103.

) Dr. A. Bunea op. cit. pg. 99.

Clain a crezut, asemeni urmașilor lui de mai târziu, că va câștiga prin nespuse de multe insistențe, drepturi politice pentru Români dela strălucita Curte împărătească. A făcut dârzul valah mai multe călătorii, lungi și obositoare dela scaunul lui de reședință până la Viena, așteptând hotărârile favorabile ale milei habsburgice. Dușmanii din Ardeal profitând de lipsa sa din eparhie, atât au așteptat, au început a-l acuza înaintea Mariei Theresia, înfățișându-l ca pe un răzvrătit care ar lucra pe față contra credinței catolice ¹⁾. „Se zicea că aruncase în zadar banii ce să găseau în mâinile lui, că înmulțește fără de nevoie numărul preoților, că-și creiase o genealogie de șarlatan, că încuviința venirea de clerici schismatici în dieceza sa, și întrebuițarea de cărți tipărite peste munți“ ²⁾

Maria Theresia cheamă la Viena pe episcopul Blajului, pentru a se desvinovăți de toate închipuitele fapte infamante de cari era acuzat. Clain avea să se prezinte în fața unei comisiuni de anchetă și judecată, pentru a fi cercetat și osândit ³⁾. Pe temeuri mincinoase și mărturii false s'a înscenat astfel un adevărat proces la adresa arhierelui, în care dușmanii lui au folosit toate armele neadevărului, numai să-l poată distruge, pe el, care le sta în calea uneltirilor lor ticăloase, înfruntându ca o stâncă, de granit valurile lor de batjocură și ură.

Clain la sfatul nunțului apostolic, refuză să se prezinte înaintea comisiei împărătești și să dea lămuriri, despre fapte pe care nu le-a săvârșit niciodată. Nădăduind că va găsi dreptatea mult căutată la Scaunul papal, în ziua de 9 Dec. 1744, fuge din Viena la Roma. S-a înșelat însă, Roma a căutat să dea satisfacție mândrei împărătese care la sfatul dușmanilor lui Clain din Ardeal, cerea capul neînfricatului vlădică valah. Lungă vreme s-au purtat pertractări între Curtea din Viena și Scaunul roman asupra soartei lui Clain, dar acesta nu s'a mai putut întoarce la turma lui credincioasă, care-l aștepta cu atâta drag. După multă luptă zadarnică, Clain e nevoit să demisioneze din slujba de episcop român,

¹⁾ Șematism jubilar... pg. 66.

²⁾ N. Iorga op. pg. 66.

³⁾ Șematism jubilar... 25

la 7 Maiu 1751. Deacum înainte și-a petrecut tot timpul la Roma, primind o pensie anuală de 1200 fl. din care abia își putea asigura hrana modestă și îmbrăcămintea simplă ¹⁾).

Viața marelui archireu și neînfricat luptător, a fost apoi până la moarte, numai pustiu și jale. Din Ardealul lui mult iubit primea știri tot mai rare, căci orice corespondență cu cei de acasă îi era cenzurată sau interzisă. Pensia ce o primia dela Curtea din Viena, îi era plătită atât de neregulat, încât a fost nevoit să-și vândă până și odoarele de preț, ca să nu piară de foame.

Viața de luptător neînduplecat și moartea între străini, uitat și părăsit de toți, a celui ce a fost mucenicul Inochentie, a impresionat pe istoricii blăjeni dela sfârșitul veacului XVIII. Petru Maior, cumintele alcătuitor de teorii istorice, zugrăvește activitatea lui Clain astfel; „Inochentie Clain îndată cum s'au așezat în scaun, adecă în anul 1732, cu fierbinte cerere începu a lucra la împăratul Carol, ca după cum pofteste legea grecească, și după cum au poftit și papa, să se facă o mănăstire, în carea și el să șadă și călugării cei ce ar fi lui spre ajutoriu în loc de canonici și de capitlu și unde și tinerii să poată învăța credința și carte, ca să iasă parohi de lege grecească, bine întocmiți întru cucerire și carte. Iară dupăce iubitorul de neamul său prea bun Vlădică Inochentie prin grea goană fu silit a fugi la Roma, de unde nu s'a mai întors, grea turburare urmă între Români din Ardeal“ ²⁾).

Smeritul călugăr Samuil înseamnă în a sa „*Scurtă cunoștință a istoriei Românilor*“ sfârșitul trist al Vlădicului Clain uitat și mort între străini: „Acesta au fost capătul episcopiei lui Clain, carele având foarte mare râvnă cătră neam — și bunul de obște și care întru celealalte bunătăți și Blajul au umblat să-l facă cetate liberă crăiască, spuză de pizmași au întărâtat asupra sa, până ce mai pe urmă ca jertfă învins căzu. Tocmai întru aceea zi, când au murit la Roma episcopul Clain, au căzut în polata dela Blaj, la pământ, icoana Episcopului Clain, fiind de față episcopul de atunci Atanasie Rednic. Icoana aceasta de nimenea mișcată, au căzut cu fața în sus, cu picioarele înainte cu capul către ușe, cum este obiceiul a duce mortul, pentru aceia unii ziceau cum că acest

¹⁾ Sematism jubilar... pg. 25.

²⁾ P. Maior op. cit. pg. 201, 103.

semn s'a făcut, pentru ca să se arate că atunci a murit episcopul cel adevărat¹⁾.

Urmaşul lui Clain în scaunul episcopesc a fost Petru Pavel Aaron. Născut în Bistra, din o familie preotească, a început a învăţa la şcoală târziu în vârstă înaintată. Episcopul Clain l-a trimis la Roma, unde a studiat teologia şi filozofia în Colegiul de propaganda fide. În ziua de 30 Iulie 1743, a fost hirotonit de preot după ritul grecesc. Conform jurământului ce l-a depus la intrarea în înalta şcoală de preoţie romană, a căutat să urmeze toată viaţa poruncile aspre ale cinului călugăresc al Sf. Vasile Cel Mare²⁾.

La 1743 se întoarce la Blaj, unde episcopul Clain îl i-a pe lângă sine, dându-i mai multe încredinţări administrative-bisericeşti. Doi ani mai târziu, este numit şi confirmat de Maria Terezia, în slujba de vicar al episcopului³⁾.

Prin exilul lui Clain la Roma scaunul episcopesc al Blajului ajunge vacant. În sinodul din 1751 clerul din dieceza Făgăraşului, adunat în oraşul de reşedinţă îşi dă voturile sale lui: P. P. Aaron, Grigorie Maior şi Silvestru Calliani⁴⁾. Dintre cei trei candidaţi la episcopie, împărăteasa Maria Terezia îl confirmă la 28 Februarie, 1752 pe Aaron, care îndată şi intră în cinul călugăresc. Noul ales este chemat la Viena pentru a discuta şi rândui atâtea din chestiunile rămase nerezolvate, din vremea stăpânirii episcopului Clain⁵⁾. Din reşedinţa împărătească, cu diplomele de numire se întoarce la Blaj în vara anului 1754. Drumul l-a făcut peste Bratislava, de unde s'a abătut pe la Érsek-Ujvár unde s'a întâlnit cu primatele Ungariei. De aici a plecat la Mária-Pocs, unde era reşedinţa episcopului rutean unit Mihail Olsavski. Acesta îl consacră de episcop în ziua de 1 Sept. 1754. De aici pleacă la Sibiu, unde i-s'au cetit diplomele de numire, iar în 29 Sept. soseşte la Blaj, fiind introdus în beneficiul episcopesc⁶⁾.

P. P. Aaron a căutat să desăvârşească începuturile ma-

¹⁾ La T. Cipariu. Acte şi fragmente pg. 103.

²⁾ Dr. A. Bunea. Eppi. P. P. Aron şi Dionisie Noracovici. Blaj pg. 4, 5.

³⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 5.

⁴⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 6.

⁵⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 8.

⁶⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 9. 34.

Atanasie Rednic]

reliu său înaintaş. El, în ziua de 11 Oct. 1754, deschide la Blaj întâile şcoli româneşti de peste tot pământul locuit de neamul nostru. Actul de deschidere arată, că au început a funcţiona, la această, dată trei şcoale blăjene: „*cea de obşte, latinească şi de preoţie*“. Dascălul şcoalei de obşte învăţa pe ucenici, scrisul, cititul, cântările bisericeşti şi câteva noţiuni de aritmetică, cu totul gratuit. Limba de predare era cea românească. Mai târziu această, şcoală de obşte, prin „Ratio educationis“ s'a transformat în „şcoală normală“ având un rol covârşitor pentru Români, până în a doua jumătate a veacului al XIX, deoarece aici se pregăteau învăţătorii satelor noastre¹⁾.

Şcoala „*latinească*“ avea menirea, să dea elevilor o temeinică cunoştiinţă a limbilor, şi să-i înveţe tainele ştiinţelor. Din ea s'a dezvoltat cu vreme liceului actual de băeţi.

A treia şcoală „*de preoţie*“ era destinată celor ce-şi închinau viaţa slujbei altarului. Toţi ascultătorii ei locuiau în seminarul Sf. Treime²⁾.

P. P. Aaron a purtat o deosebită grijă nu numai pentru dezvoltarea vieţii spirituale a elevilor şcoalelor din Blaj, ci şi pentru traiul lor material de fiecare zi. Intre anii 1753-1757, atâtor elevi din cei lipsiţi de dăruia „din sfărâmăturile mesei sale hrana de lipsă“³⁾. Episcopul, prin actul dela 1 Dec. 1756 a dispus ca toate veniturile mănăstirei şi şcoalelor, să fie administrate de către vicarul general Gerontie Cotorea, împreună cu capitulul călugăresc, obligându-i tot odată să se îngrijească de hrana seminariştilor, pe care-i numeşte „*inimasa*“⁴⁾.

Schimnicul Aaron n'a încetat a purta, şi pe mai departe grije, de toţi ceilalţi şcolari ai Blajului, cari nu locuiau în seminar.

Episcopul, pentru a da o educaţie cât mai adânc religioasă preoţimii sale, alături de seminarul Sf. Treime a înfiinţat pe al doilea, numit al Bunei-Vestiri. Aici tinerii care-şi închinau viaţa acestei misiuni, erau crescuţi şi educaţi, de mici, în cel mai sever spirit religios. Aaron ca să-şi poată mai uşor rea-

¹⁾ Dr. I. Raţiu. Studii şi biografii. Blaj 1904 pg. 47.

²⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 278—279.

³⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 280.

⁴⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 280.

liza acest vis atât de scump inimii sale, a obligat pe fiecare preot să dea un galben pentru ridicarea seminariului Bunei-Vestiri. Dela cler a adunat însă foarte puțin, din pricina multelor greutăți materiale, cu care avea acesta de luptat, așa încât Seminarul Bunei-Vestiri s'a ridicat mai mult cu cheltuiala episcopului. Noua școală de preoție numită și „*Seminariul lui Aaron*“ s'a deschis în toamna anului 1760¹⁾. Episcopul a primit în Seminarul său 12 tineri, al căror număr s'a ridicat în curând la 24. Materiile ce li se predau erau: teologia, istoria bisericească și ritul, toate în limba românească.

„Seminariile erau două — scrie Samuil Clain — unul se numea crăesc sau al Sf. Treime sau al mănăstirii. În acesta, precum văzurăm mai sus, trebuia să se țină 20 de prunci, peste acesta era mai mare prepozitul mănăstirii împreună cu capitlul. Celalalt se chema seminariul episcopesc, sau seminariul lui Aaron, acesta era ridicat și închinat în cinstea Născătoarei de Dumnezeu. Preste acesta au fost prefect părintele Athanasie. Aici fu trecut și autorul istoriei acesteia Samuil Clain din Sad.

Episcopul Aaron în seminariul său, la început pe cheltuiala sa ținea 12 prunci, cari mai în urmă până la 24 se sporiră. Episcopul mai ținea încă și școalele românești, și tot dintru al său plătea și pre dascălul românesc și pre cântărețul bisericii.

Pre vremea aceea erau în Blaj peste 300 de iuvățăcei pe care episcopul îi ținea cu pâine, și la praznice și cu fier-tură și pre unii încă și cu haine și cu cărți. Școalele desori le cerceta și căuta sporiul. Intr'ânsele foarte bine se propunea limba latină și pentru aceea curând se și vestiră²⁾.

Samuil Clain cu toată sinceritatea inimei, descrie trecerea sa din seminariul Sf. Treime, în cel al Bunei-Vestiri, aspra viață dusă aici după canoanele cinului Sf. Vasile, și zilele petrecute în post și rugăciune: „Intru acesta și eu în doi ani am fost, că scrisese vlădicul Clain dela Roma, cumcă bucuros ar vrea, dacă vreunul din nepoții lui și anume al frate-meu cel mai mare, au eu s'ar face călugăr. Deci

¹⁾ Dr. A. Bună op. pg. 294.

²⁾ S. Clain la T. Cipariu — Acte și fragmente... pg. 105—105.

vlădicul Aron înțelegând aceasta, m'au luat în Seminarium, și nu numai mâncare și haine îmi făcea, și toată lipsa îmi plinia. Că m'au chemat la sine părintele Athanasie și mi-a spus, cum Vlădicul Clain au scris pentru mine Vlădicului Aaron și pururea mă îndemna la viața călugărească. Iar vlădicul Aaron me-au zis, să știu că eu sunt fiul lui și să mă port bine„. Viața lăuntrică din Seminar dusă de cei dintâi călugărași, între zidurile ctitoriei lui Aron era orânduită cât se poate de simplu, în traiu și îmbrăcăminte, în schimb aspră în deprinderile sufletești. „Cinci prunci — eu însumi eram unul dintre aceștia. Intr'o vacanție ținându-ne la Blaj, ne învăța canonul vieții călugărești, mergeam la viile vlădicești adeseori, omenie bună aveam la vlădică Aaron. Odată ne-au zis, că vlădicul socotește să ne facă călugări, numai să voim și noi. Nici unul din noi n'a cugetat împotriva a răspunde. Intr'aceea vlădicul Aaron făcuse rânduală despre hrana noastră, ca să mănâncăm bucate albe, cum și noi credeam. Iar Athanasie ne-a făcut instanție către vlădica Aaron, cu care ne rugam să ne primească la călugărie, că noi ne făgăduiam că vom ținea canonul vieții călugărești întreg, nu de jumătate cum fac unii. Vlădicul Aaron înțelegându-se cu Athanasie, dă rezoluție că ne laudă cugetul nostru și ne primește. Deci întru acelaș an 1762 în 14 zile a luni lui Octomvrie, Luni în ziua de Sf. Paraschiva ne-au făcut călugări... Pe mine carele aveam numele Maniu, iar fiindcă nici vin, nici vinars, nici bere, nici o beătură afară de apă nu beam, că nici cum nu pociu suferi; nici nu-mi place orice beătură bețivă afară de apă, mi-au pus numele Samoil, fiindcă Sf. Samoil nici nu a beut beătură bețivă“.

Mâncarea călugărașilor în ziua întâiu după întrarea lor în cin era: „numai bucate de post cu ulei. A doua zi Marți așteptam noi să ne dea bucate albe și vedeam că se dau eară de post cu ulei. Atunci am cunoscut că nu se vor da mai mult bucate albe“. În postul Crăciunului în zilele de Luni, decât Miercuri și Vineri nu li sa dat nimica de cină. „Vine Crăciunul, nici după crăciun nu ne dau în aceste zile cină. Vin paresimele: atunci la școală umblam, slujba bisericii și mătaniile toate și cele dela canonul cel mare, de la pavecerniță trebuia să le facem în toată ziua: la prânz nu aveam altă fără numai mâncare cu fasole, sau linte fiartă, dar nici

cu uleiu direasă și doară poame: beutură era numai apă“ ¹⁾).

Așa a înțeles schimnicul Aaron să-și crească ucenicii din seminariul său. Pentru a-și înzestra instituția cu un permanent isvor de venit, a cumpărat domeniul dela Cut, pe care l-a dăruit Seminariului Bunei-Vestiri. Actul de vindere și cumpărare, prin care episcopul intră în stăpânirea acestui domeniu este următorul ²⁾:

„Excelența Sa d. Comite Gabriele Bethlen consilier de stat actual intim al s. s. Majestăți c. reg. Camerar și cancelar aulic transilvan, unele bunuri în principatul Transilvaniei ce le-a ținut și posedat fiscul reg. întru acelea și Cutu cu curia nobilitară de acolo cu apartinențele exterioare și interioare în virtutea colațiunei reg. câștigându-le pentru sine și erediilor săi cu drept perpetuu, și în anul precedent 1758 întorcându-se sărbătorește în întreg domeniul Cutului, l-a și ocupat prin plenipotențialii săi. Ci în urma demiselor și umilitelor rugări a ilustrității și reverenței sale Petru Paulu Aron de Bistra și episcopul Făgărașului de rit grecesc în Transilvania și părțile anexe a promis, s'a învoit și îndurat al ceda cu întreagă posesiunea Cutului, curia nobilitară ce există acolo cu casa de piatră și cu toate apartinențele interne și și externe, a-l da și a-l transpune după conscripțiunea și inventariul făcut de nobilii Alesiu Török și Alesiu Mohaiu cancelisti și notari jurați, mai sus memorat ilustrului și reverendului episcop cu 30.000 floreni, spre a servi seminarului Bunei-Vestiri de fundațiune perpetuă pentru nutrirea studioșilor săraci de rit grecesc, în modul și condițiunile contractuale ce în scurt vor emana și se vor da de atinsul excelență. Și doarece ilustrul episcop în adevăr a și administrat excelenței sale douăzeci și șapte mii de florini renens, succesive și în parte, pe cum arată chitanțele și despre trei mii florini persolviți mai de aproape cu interesele lor legale a dat obligațiuni asecuatorii; urmând mandatului binevoitor al excelenței sale d. Gabriele de Bethlen principalului meu emanat către legitimii săi plenipotențiali comunicat, și cu mine a se transpune fără întârziere ulterior întreagă posesiunea din Cut, de atâtea ori memorată cu toate apartinențele și accesoriile

¹⁾ Dr. A. Bunea op. cit. pg. 305—306.

²⁾ Foaia bisericească. Blaj. 1883 pg. 193—195.

sale memoratului episcop, cu învoirea și intimarea și a celorlanți plenipotențiali legitimi Iosif Bals de N. Batron preceptor provincial general în Transilvania, și Ștefan Halmagyi de Szilágy Somlys registratorul cancelariei reg. provinciale transilvane în termenul prefit de dânsii adecă în 21 a. l. c. Martie a 1760, conchiemându-se vecinii comitanți din Daia română, Drașieu și Conția, comitatul Albei în Transilvania, județii și jurații din scaunele saxonice Sebeș și Miercurea, și respective venind față în persoană la curtea Cuhiei din Cut nobilii din Daia, posesorii mai principali din Cut, locuitorii, iobagii și inquilinii pe acelaș cu numele și la mandat grațios a. d. Comite Gabriele de Bethlen îi introducem în domeniul regal al prezisei posesiuni din Cut, a cuhiei și apartinentelor ei, și le transpunem cu instrument separat transpoziționale cu toate mobilele specificate ce va urma mai târziu.

Spre dovedirea acestei introducțiuni și transpozițiuni am dat aceste litere din oficiu suscrise și roborate cu sigiliul uzual.

L. S. Ștefan Halmagyi de Éttfalva m. p. al doilea plenipotențiat a sus. tit. Gabriele de Bethlen și juriu inspector.

Recunosc că în 1760, 21 Martie prin mijlocirea susemnatului plenipotențial Ștefan Halmagyi de Éttfalva în modul supra scris mi s'a transpus bunul din Cut, l'am ocupat și luat în mâinile mele cu introducțiune sărbătorească.

Petru Paul Aron m. p.
episcopul Făgărașului“

Episcopul P. P. Aron, în toamna și iarna anului 1763, a făcut o mare vizitație canonică până la marginele vastei sale eparhii. „La a. 1764 în 25 Febr. în vârsta 55 de ani a repausat Aron în Ungaria la Baia Mare în rezidența Iezuiților de durere de picior. Trupul lui de acolo s'au dus la Blaj și s'au îngropat în 15 Mart. în biserica cea din curte. Cu ocazia aducerii trupului lui la Blaj, se zice că ar fi plâns icoana Născătoarei de Dumnezeu, cea de lângă dveara cea mare“). Toată agoniseala și avutul său, împreună cu domeniul Cutului și cu tipografia instalată de el la Blaj, le-a lăsat prin testament seminarului Bunevestiri.

Scaunul episcopesc al Blajului, după moartea lui P. P.

) S. Clain la T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 120.

Grigorie Maier

Aron îl ocupă Atanasie Rednic originar din comuna Giulești, din Maramureș. Studiile teologice și filozofice le-a făcut la Viena, după terminarea cărora s'a călugărit în mănăstirea Muncaciului. La deschiderea școalelor din Blaj, Rednic vine aici, figurând între cei dintâi profesori ai acestor institute¹⁾. Ales episcop la 1764, pleacă la Viena pentru a primi bulele de confirmare. Petrece în capitala împărăției până în Iulie 1765, înaintând Mariei Therezia mai multe cereri, pentru îmbunătățirea situației materiale a clerului românesc. „Atanasie până ce au fost în Viena lucrase să se întărească testamentul lui Aron, și să se dea fundații s'au ecleejii bisericești unde până aici nici nu se dase. Dela împărăție s'au rânduit comisie, în care să fie și dela guvern și din cler“²⁾.

La Blaj s'a întors, investit cu demnitate de episcop, unde a fost instalat cu mare solemnitate. Istoricul Clain ne-a păstrat programul acestui act, însemnat pentru trecutul arhireilor bisericii românești-unite.

„Episcopul Atanasie Rednic isprăvindu-și lucrările sale la Viena, către mijlocul verii a aceluiăș an 1765, au plecat din Viena și au venit pela Muncaci, unde s'au sfințit de episcopul Olsavski; cela ce-l făcuse și preot și călugăr. De acolo s'au abătut pela Maramureș pela mumă-sa și frații săi, dintre care cel mai mare pe acea vreme a fost vice căpitan. De acolo au intrat în Ardeal, tot pedestru au venit până la Bălgrad, de acolo s'au băgat în Sibiu, și au slobozit pe notariul și pre Săcădate.

Intrând în Blaj în 27 Aug. eșiră înaintea lui cu litie... Tot în acelaș an în 13 Nov. s'au adunat sobor mare în castelul episcopesc dela Blaj, și mai înainte s'a slujit Sf. Liturghie; apoi către sfârșit episcopul Atanasie Rednic s'a pus pe amvon.

Deci

a) s'a cetit donația împărătească despre episcopia lui Atanasie, pe limba românească intoarsă, ascultându-se după originalul latinesc,

b) s'a cetit bula papei tot în acea treabă,

c) s'a cetit bula românească, prin care Atanasie se des-

) Șematism jubilar... 31.

2) T. Cipariu. Acte și fragment pg. 120—121.

leagă de toate împiedecările, ce i-ar sta împotriva împlinirii dregătoriei archiepiscopale,

d) s'a cetit bula trimisă către capitlul, prin care se poruncește ca acestui arhieru nou, ascultare și cinste deplină să i se dea,

e) s'a cetit bula către clerul unit, tot pe acea treabă trimisă,

f) s'a cetit bula tot în acea treabă, la poporul unit trimisă.

g) s'a cetit bula dregătorilor bunului episcopesc tot în acea treabă sunătoare¹⁾). Rednic a căutat să dea o puternică dezvoltare spirituală mănăstirilor din eparhia lui, știind că numai prin un mare număr de călugări, devotați misiunii lor și bine pregătiți în cele duhovnicești, se va propaga adevărata învățătură a lui Hristos, în mijlocul poporului dela sate. Faima școalelor din Blaj a rămas aceeași și sub păstoria lui. A păstrat și el bunul obicei, moștenit dela înaintașul său, de a ajuta pe școlarii săraci și harnici, cu pâine din veniturile domeniului episcopesc.

Clădirea mănăstirii și școalelor din Blaj din pricina slabului material întrebuințat la zidire — amenința cu ruină. Rednic a obținut dela Maria Theresia ajutoarele de lipsă pentru repararea lor.²⁾ Partea din clădirea mănăstirii destinată locuinței episcopului, dela început, din lipsă de încăperi a fost întrebuințată pentru nevoile școalelor. Sub Rednic s'a modificat și adaptat definitiv acestui scop²⁾.

„La anul 1772 în 2 Maiu a murit episcopul Atanasie și toate ale sale le-au lăsat seminarului diecezan. Atanasie au petrecut o viață cucernică și era foarte păzitor rândue-lilor bisericii răsăritului... Nu suferea el nici în hainele bise-recești nici în orice alt ceva latinizație. O că de n'ar fi și acum întru ai noștri, cari și în canoane și în odăjdiile bise-ricesti și în altele lătimesc. Atanasie au dobândit odată dela împărăție 10.000 fr. pe sama bisericelor celor mai sărace.

Cu toate acestea Atanasie, clerului și poporului nu era plăcut. Că era greu la fire, și nu lesne iertătoriu. Toată lumea ar fi vrut să o facă călugări, și să supună pe toți la o viață.

¹⁾ T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 118—120.

²⁾ Șematism jubilar... pg. 34.

grea. De școale și de învățăături avea grijă bună, era om foarte smerit, haine de mătasă nici decum n'a purtat, hrana lui de când s'a făcut călugăr numai cu legume și cu ulei a fost¹⁾.

Grigore Maior, una din figurile cele mai luminoase cari au ilustrat în trecut scaunul vlădicesc al Blajului, s'a născut în comuna Tășnad, din județul Solnocul de Mijloc. Tatăl său preot, a căutat să dea copilului o creștere cât mai aleasă. După terminarea studiilor făcute în Ungaria și la Cluj, Grigore Maior și-a îndreptat pașii spre cariera preotească, singura deschisă pe acele vremuri de grea obidă, pentru fiii neamului nostru. S'a prezentat la Blaj cerându-i lui Ioncențiu Micu Clain, să-l primească în cler. Episcopul, adânc cunoscător de oameni, cu ochiul său ager a pătruns în sufletul tânărului levit, l'a primit în cler, și peste un an l-a trimis la Roma în Colegiul de propaganda fide. După 6 ani petrecuți aici, unde a făcut studii strălucite, cu doctoratul în filozofie și teologie, Maior se întoarce la Blaj, fiind între cei dintâi călugări așezați în mănăstirea Sf. Treime²⁾.

Intre episcopul P. P. Aaron și călugării mănăstirii Sf. Treimi, a izbucnit întâiul conflict, pe chestiunea administrării acestei ctitorii. Cearta s'a terminat la 1758, când împărăteasa a dispus ca înșiși călugării să-și aleagă prepozit dintre dânși, care să aibă grija gospodăririi avutului cinului. Monachii l-au ales pe Grigore Maior. Lucrurile păreau că se vor liniști. Nemulțumirile izbucnesc însă din nou mai ales între Episcopul Rednic și Grigore Maior. Acesta din urmă după moartea lui Aaron, deși clerul l-a ales episcop cu un număr mare de voturi, totuș n'a fost confirmat de către Maria Therezia. Maior nemulțumit atunci, a început o serie de agitații prin Ardeal, îndreptate contra episcopului Rednic. Acțiunea lui a fost cunoscută la Viena, și împărăteasa a trimis aspră poruncă generalului trupelor împărătești din Transilvania, să-l prindă pe răsvrătitul călugăr și să-l arunce în închisoare³⁾. Samuil Clain arată peripețiile acestui conflict între episcopul confirmat și Grigorie Maior, precum și gravele lui urmări pentru

---

¹⁾ S. Clain la T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 124—125.

²⁾ Observator an. 1880. Art. Episcopul Gavril Grigorie Maior.

³⁾ Șematism jubilar... pg. 35.

acesta din urmă. „Intru acesta an toamna împărăteasa Maria Terezia au numit de episcop pe Atanasie. Grigorie Maior fiind la Sibiu și auzind de vestea numirei întru episcop a lui Atanasie, se socotea cum ar putea împinge episcopia dela Atanasie. Ear Atanasie, îndată după ce au luat numirea episcopiei, au adunat la capitol pe toți călugării din mănăstirea Sf. Treime, și pre protopopul dela Daia Avram, care era și notariul soborului mare“. Maior căpetenia răsvrățiților a fost pedepsit din ordinul Mariei Therezia. „Acesta foarte tare l-au apăsât pe Grigorie înaintea împărătesei. Împărăteasa, la cererea lui Atanasie, a orânduit; ca Grigorie capul tulburării să se trimită la Muncaci; să fie sub bună pază și nimenea să nu cuteze a purta corespondență cu el. Gerontie (Cotorea) și Silvestru (Caliani), să fie depărtați dela olaltă și să fie supt ascultare, și mai mult nădejde să nu aibă de a mai merge înainte la ceva, iar notariul Săcădate să fie sub închisoare, până când înaintea episcopului se va făgădui că vor fi supuși și ascultători.

Spre poruncile acestea întru același an în pasesimi, Generalul dela Sibiu a chemat pe Gh. Maior la Sibiu, și l-au pus în arest la Iesuiți, oprind pe toți afară de Iesuiți de a se întâlni cu el. Ear pe Grigorie Maior după ce-au plinit trei luni și jumătate în Sibiu, din poruncă împărătească în hinteu cu hotnogiul cătănesc și cu pază cătănească, l-au trimis la Muncaci în mănăstire unde toată viața să fie în pocăință; și în toată Țara Ardealului au rostit: că nimenea nici o corespondență, supt grea pedeapsă să nu cuteze a purta cu el“¹⁾.

Surghinuitul călugăr a petrecut vreme lungă la Muncaci, singur între pereții chiliei și zidurile mănăstirii, fiindu-i interzisă ori ce legătură cu tovarășii lui de muncă și cărturare din Ardeal. De atunci a rămas cântecul bătrânesc purtat din om în om, care înfățișează suferințele călugărului blăjan, osândit să-și ducă zilele între străini, și pe care tradiția susține, că l-ar fi alcătuit Maior însuși:

*Plouă plouă prin copaci
Eu sunt rob azi la Muncaci
Plouă ploauă iarba crește
Muntele 'n verzește*

¹⁾ T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 117—118.

*Dar al meu dor nu sosește
Nici nu se ivește.*

*Ah de Floarea florilor
Și mie mi-e dor
Și de un frate de departe
Din străinătate.*

*Unde sunteți frații mei
Voi prietenii mei?
Unde ești poporul meu
Ș'al lui Dumnezeu.*

*Toți pe mine m'ați lăsat
Și toți m'ați uitat
De când aici am picat
Chiar nevinovat
Dară Domnul m'a cercat
Și m'a mângăiat.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Ah mâncatu's de străini
Ca iarba de boi bătrâni
Și mâncatu's de ai mei
Ca iarba de mielușei.*

*Ploauă ploauă prin copaci
Eu tot robesc la Muncaci
Pentru neamul românesc
Zile și ani mă canonesc.*

*C'am vrut să-l scot din robie
Din a lui mare prostie
Și să-l pun iar în picioare
Ah inima cum mă doare ¹⁾.*

Iosif II. în drumurile lui prin țară poposește la Muncaci, unde îl întâmpină între alții și surghinuitul Grigore Maior, cerând milei împărătești să-i facă dreptate, fiind el nevinovat. La întrebarea împăratului; „cine este și ce dorește“ Maior i-a răspuns: „Eu sunt Iosif, pe care l-au vândut frații săi“,

---

) Schiță monografică a Sălajului. Șimleul-Silvaniei 1906.

și-au început a-i spune patimile. Deci împăratul întorcându-se la Viena au poruncit cancelariei ungurești, să ia la cercare lucrul lui Grigore Maior, prin care cercare Grigore s'a găsit nevinovat, și fiindcă atunci se făcuse tipografie românească la Viena, prin mijlocirea lui Ioan Neagoe agentului, carele era feciorul protopopului Maniu din Armeni, s'au milostivit împărăteasa a numi de censor pe Maior¹⁾.

Sinodul electoral ținut la 15 August 1772, îl găsește pe Maior de cel mai vrednic a fi ales episcop, îl candidează, și ochii tuturor se opresc asupra lui. Voturile cele mai multe — peste 100 — le-a obținut fostul călugăr și dascăl dela mânăstirea Sf. Treime. Nu peste mult a venit și confirmarea dela Curtea din Viena „de care lucru foarte s'au bucurat toată românimea din Ardeal“²⁾. In 23 Aprilie 1773, Maior a fost consacrat de episcop, în strălucitul paraclis imperial din Viena, în prezența Mariei Therezia, a lui Iosif II, și ai altor înalți demnitari ai curții. La sfârșitul slujbei Major a binecuvântat asistența, primind dela împărăteasă o cruce prețioasă și un inel.

Impărăteasa a rămas adânc impresionată de frumsețea slujbelor ritului oriental, și ca să-și arate dragostea față de Românii uniți, a întemeiat la Viena Seminarul gr. catolic unit „Sf. Barbara“ în care aveau să fie crescuți 9 clerici din dieceza Făgărașului și 6 din ai Orăzii-Mari. In biserica seminarului, cultul divin avea să fie săvârșit în slavonește și românește.

Dragostea de care s'a bucurat Grigorie Maior în mijlocul clerului și poporului românesc din Ardeal, o arată istoricul Petru Maior. „După moartea Vlădicului Atanasie Rednic, când fu să se aleagă vlădică nou, mai toate voturile clerului căzură pe Gr. Maior. Că cu atâta dor îl așteptau toți ca să se întoarcă la Ardeal vlădică, cât pruncii cari nu-l cunoșteau, ci numai de nume-i auzise, încă striga : Maior! Maior!“ De unde măcar că grea informație mersese din Ardeal asupra lui la împărăteasa Maria Terezia, totuși arătându-se printr'o persoană ce era de mare crezământ la curtea împărătească, adevărul lucrurilor împărătesei, fu numit Episcopul Făgăra-

¹⁾ T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 125—126.

²⁾ T. Cipariu op. cit. pg. 126.

raşului şi în anul 1773 prin Basilie Vaşişcovici episcopul sârbesc al Svidniţului acolo în Viena, fiind şi împărăteasa Maria Terezia faţă, fu sfinţit preot, şi căpetenii aleşi, au fost la slujba aceea, români, chemaţi din Ardeal“¹⁾).

Grigorie Maior şi-a câştigat mari merite, pentru întemeierea şi dezvoltarea şcolilor româneşti din Ardeal. După întoarcerea sa din Roma la Blaj, a lucrat mult pentru deschiderea întâilor şcoli dela sate, ridicate pe seama Românilor. Istoricul S. Clain scrie despre el că „nu se poate spune câtă sânguinţă a pus spre întemeierea şcolilor, că umbla prin sate şi aduna pruncii la şcoală, şi singur îi învaţa“²⁾. Suflet înflăcărat şi inimă larg deschisă, Grigorie Maior „din fire întocmit a trage pe toţi, cum trage magnetul fierul către sine“ străbătând în calitate de călugăr satele Transilvaniei, i-a reuşit să adune atâta tinerime la Blaj, încât în 1755 la sfârşitul întâiului an şcolar, urmau învăţătura în aceste înalte institute de cultură, peste 174 de şcolari.

Indrăgostit de şcoală, cel care era între cei dintâi profesori „învăţător limbilor şi ştiinţelor“ şi-a cheltuit ani întregi toată comoara de cunoştinţe atât de bogate, acumulată în sufletul lui în vremea lungilor şi străduitoarelor studii făcute în apus, pentru instrucţia şi educaţia şcolarilor, pentru grija mănăstiri şi pentru înzestrarea ei cu o bibliotecă aleasă, cum nu s'a mai pomenit până atunci la Românii din Ardeal. Grigorie Maior n'a fost numai un călugăr, strict executor a poruncilor cinului monachal, ci şi un mare cărturar şi un neobosit propovăduitor al culturii în mijlocul clerului şi poporului nostru, care orbeca atunci în întunerecul, adânc al neştiinţei.

Ajuns episcop a continuat aceiaş activitate multiplă, a cutreerat sate şi ţinuturi întregi, întorcând la unire atâţia credincioşi, şi cunoscând ca nimeni altul, marea putere a cărţii şi învăţăturii, s'a îngrijit atât de şcolile Blajului cât şi de cele din satele eparhiei sale. Clădirea şcolilor din Blaj o reînnoeşte, lărgeste sălile de învăţământ, şi instrucţia o încadrează în prevederile ordinelor mai înalte împărăteşti. La 1774 în institutul din Blaj funcţionau un număr ales de profesori: la teologie 4, la filozofie 1, la retorică şi poezie 1, la sintaxă şi gra-

¹⁾ P. Maior op. cit. pg. 129.

²⁾ Historia valachorum pg. 193.

matică 1, la principii 1, la școala de obște 1 ¹⁾). La silințele lui „școala de obște“ se ridică la rangul de „școală normală“, iar Seminarile Sf. Treimi și al Bunei-Vestiri, prin decretul aulic din 15 Dec. 1781, se contopesc în unul singur ²⁾).

Cunoscând greutatea materiale de trai cu cari aveau de luptat școlarii Blajului, Grigorie Maior, a reglementat așa-numitul beneficiu de pâine, sau al „țipăilor“ hotărând să contribuie la alimentarea lui: domeniul episcopesc, mănăstirea Sf. Treime, și Seminariul teologic, fiecare cu câte 200 gălete de grâu ³⁾). Pentru a ușura în o mare măsură greutatea materiale ale clerului său, a intervenit la Maria Therezia, căreia ia cerut să ierte preoțimei române-unite cei 9000 fl. pe cari preoțimea îi datora erariului, de când cu zidirea școalelor și mănăstirii din Blaj. Impărăteasa ia ascultat cererea și-a șters, aceasta povară depe umerii preoțimei române ⁴⁾).

Activitatea lui Grigorie Maior pentru lățirea unirii în Ardeal, a stârnit ura și dușmănia luteranilor și calvinilor, cari au început ai pune fel de fel de piedeci, în desăvârșirea acestei mari opere de credință. Din aceste pricini s'au ivit neînțelegeri între episcop și guvern, cari s'au înăsprit tot mai mult, în deosebi cu ocazia războiului dela 1774 purtat de Austria contra Prusiei ⁵⁾).

Aceste conflicte au fost pricina, pentru care Grigorie Maior a fost provocat la 13 Martie 1782, să demisioneze din slujba de episcop. Cunoscând puterile ascunse ale vrășmașilor și știindu-i neînduplecați, Maior demisionează și prin decretul din 15 Mai 1782, primește dela erariu o pensie anuală de 1500 fl. ⁶⁾).

Popular episcop în sinodul dela 12 August 1782, ș'a luat rămas bun dela clerul și poporul său mult iubit, prin următoarea cuvântare emoționată, care a stors șiroaie de lacrimi din ochii celor ce se găseau de față, la clipa tragică a despărțirii.

„Preacinstiți, Archidiaconi, Decani ca frați, Cinstiți ar-

¹⁾ Benkő Transilvania vol. II. pg. 580.

²⁾ Șematism jubilar pg. 37.

³⁾ Șematism jubilar. pg. 37.

⁴⁾ Observator ort. cit.

⁵⁾ Șematism jubilar pg. 38.

⁶⁾ Șematism jubilar pg. 38.

hipresbiteri ca fii, prea iubite într'acest loc de obște adunat cler, dela dătătorul păcii Domnul nostru Is. Hs. pace vouă, iară dela smerenia noastră părințească Blagoslovenie.

Din tinerețele mele multe patimi se luptă cu mine până și acum la adânci bătrânețe, că după ce eu din nemărginita milă a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Is. Hs. m'am născut din părinți creștini pravoslavnici, am crescut prin școalele cele mici cu destulă lipsă și străinătate prin țara ungu-rească întâiu, apoi și în Ardeal la Cluj, de unde ca ritor am fost primit de prealuminatul mainainte într'acest scaun șezător odată vrednic de vecinică pomenire Arhireu al Făgărașului, slobod Baron Ioan Inocenție Klain, am fost (zisu) primit la clerică și trimis pe uscat, pe mare până la Roma; acolo în vestitul collegion numit „De Propaganda Fide“ (ce se tălmăcește propovăduirea credinții) eu în vreme de 7 ani isprăvind învățăturile cele mai înalte, cum sunt filozofia și Blagoslovia, făcându-mă doctor acelorași științe dumnezeesti și învățător neamurilor, m'am întors iarăși prin primejdioasele ale Mării furtuni la patria mea Ardeal, și deauna la Blaj de unde eram și trimis; aci apoi deloc am început eu întâiul a învăța copilașii în școală buchile și lrica Domnului, iar afară prin țară a așeza pe cei turburați, a îndrepta pe cei rătăciri la calea adevărului, a îndemna pe toți la unirea credinții, neîncetând ziua și noaptea prin sate, prin orașe, prin toate părțile pământului, cu apostolul limbilor a vesti Evangelia păcii, a mărturisi cuvântul, a sta asupra cu vreme și fără vreme, a mustra, a îndemna cu toată răbdarea și și învățătura, în sete, în foame, în meseretate: în îmbulzele de toate părțile: împotriviri deadreapta și de-a stânga într'atâta cât și surgunit am fost pentru râvna casii Domnului, pentru râvna preafericitii casei Austriei, și anatema m'am făcut pentru voi toți, urât lumii, urât tuturor până acum.

Acestea mi-au presosit mie, precum voi înșivă bineștiți, că din preună cu voi le-am primit; aceste au fost mare parte a vieții mele încă fiind eu numai Dascâl, numai învățătorul neamurilor.

Dară apoi.

Dacă eu din pronia cea dumnezească și din singură milacesaro-crăiască, la chemarea norodului și râvna voastră cătră nevrednicia mea arătată, am ajuns la treapta cea mai

înalță a hierarhiei bisericești, și într'această catedră a mai marilor noștri m'am învrednicit a șede a Archireu, cu putere deplin și cu Duch de sus fiind întărit, n'am pregetat a călca iarăș urmele cele dintăiu, a-mi plini diregătoria, a eși afară la vederea patimilor voastre, a primi pe ulițe, pe dealuri, pe văi în frig, și în zăduf instanțiile voastre, a vă asculta plângerile voastre, a vesti cu Isaia prorocul, săracilor mângăiere, a vindeca pe cei sdrobiți la inimă, a propovădui robiților iertare și orbilor vedere; pe scurtă vorbă într'această vreme a stăpânirii mele acum de 10 ani m'am nevoit a fi toate tuturor, n'am încetaț cu cuvântul și cu lucru a mă lupta, pentru voi acum cu uni din afară, cum cu alții din lăuntru, într'atâta cât acuma am slăbit, și unul cu atâția nu mai pociu birui;

Că corăbierul fie cât de tare măcar ca Hercules, fie măestru ca Columbus, când sosește la luptă deodată și cu valurile mării și cu vâslașii săi, cum va putea mântui și scoate corabia din perire la liman?

Judecați voi fraților și fiilor, cari îmi sunteți martori lucrurilor mele și dela început împreună pătimași. Deci dară.

Ca nu cumva această corabie de atâtea vânturi dinainte și dinapoi suflată și de valuri bătută, sub ocârmuirea mea să se cufunde, și pentru neputința mea să vă vie vouă doară nu știu ce scădere sau întristare în cele ce sunt ale obști; am socotit a scrie și a ruga din genunchi pe preainălțatul și de Dumnezeu încoronatul împărat Iosif al doilea, pentru slobozirea mea dela această păstorească ocârmuire, precum și preamilostivește mi-au auzit rugăciunea și m'au slobozit, după cum veți auzi și înțelege drept din Beciu trimis, și în vizitația de acum la Dej primit.

Acum dară frații mei! după cum eu odată am fost de voi ales, bălaurul acesta care la-ți zidit al batjocori pe el, și am intrat canoniceste adecă pe ușe într'acest staul al cuvântătoarei turme, căreia și formă am silit a fi, așa acum pentru adusele pricini, iarăși înaintea savarniceștii voastre adunări, din bunăvoința mea mă las de stăpânirea acestei Biserici a Făgărașului, și ca precum cel dintru sfinți părintele nostru Grigorie al meu mare patron, cu fluerul cel păstoresc al Blagosloviei sale, au biruit trimbițile ritorilor oarecând la Tarigrad, și pe aleșii săi iau lăsat în voie, așa eu

astăzi în voie vă las să vă alegeți în locul meu povățuitor, carele pentru voi să privegheze, să poarte durerile voastre, și ce n'am putut eu, el să isprăvească. Inșă până se vor isprăvi acestea prin preainaltele cesaro-crăiești și apostolicești orânduiei, întărim pe prea generariu-vicareș nostru de acum Ignăție cu plină putere întru toate, ca în lipsele și lucrurile voastre să știți și până atunci la cine cugeta: ca eu cu Apostolul neamurilor, iată-mă jertfesc, și vremea despărțirii mele s'a apropiat: cu luptă bună m'am luptat: curgearea am plinit: credința am păzit: și cu acelaș Apostol, știu și a mă smeri, știu ore de prisosit, întru tot întru toate m'am deprins, și a mă sătura și a flămânzi, și a avea de prisosit și a fi lipsit, toate le pociu întru Cr. cela ce mă întărește.

Nici altă mie lipsește fără numai liniște, să-mi grijesc acum la eșire și de al meu ticălos suflet, departe de valurile lumii afară de toată ura, și de pizma omenească, carile mie amândouă, adecă și ura și pizma, cu aceasta stăpânire deodată iarăși mi-se adăuseră, nici o minune: că precum nici o ciocărlie nu-i fără de creastă, așa nici o mărire fără pizmuire.

Pentru carile toate eu astăzi mulțumesc și dau mărire întru cei de sus la Dumnezeu cel ce bine a voit așa: Mulțumesc întruna și vouă fraților și fiilor, pentru toată dragostea voastră mie până acuma arătată, iară de nu am putut sluji după cum am vrut, credeți neputinței mele că eu în gândul meu nu vă voi uita: Sloboziți acum pe bătrânul robul vostru în pace!

Doamne, Doamne caută din cer și vezi, și întărește via aceasta și o sporește, pe care au zidit dreapta ta, pentru Avram cel iubit de tine, și pentru Isac robul său, și Israil sfântul tău.

Blagoslovenia Domnului peste noi, cu darul și cu iubirea de oameni.“).

În numele clerului și poporului credincios îi răspunde episcopului, protopopul Dănilă dela Cătina, exprimând durerea turmei credincioase, la vestea părăsirii ei, de către mult iubitorul și binefăcătorul ei păstor:

„Prea milostive, prea luminate și prea sfințite, dulce al nostru sufletesc Arhipăstor și părinte.

Nu mă pociu, știu cu adevărat, din destul pricepe și deștepta dimpreună cu tot acest ci[nstit] și mult obidit cler, precum singur Excel. ta sfețiși, a celor nenumărate, nespună și ne mai auzite nevăzute, nu din tinerețe numai patimi, ce doară din veac, sau mai vârtos pentru întemeierea acestui ci-[nstit] cler. Patimile clerului și a Excel. tale sânt nemărginite, carele noi toți bine le știu, că Excel. ta nu băgând seama cu viața, cu moartea, cu trup, cu suflet, necruțându-ți tocmai și sănătatea, începând ca un dulce părinte acestui neam al nostru românesc, într'ânsul ca într'o corabie ce se învălește în furtuna Mării,, cu primejdie tocmai de moarte, ca un bun viteaz a lui Cr. ai ostit cum zice Apost. în potriva celor cu asupră năvăditor, străbătând toate hotarele Tirului și Sidonului acestuia; dela ducerea și prevestirea vrednicului de vecinică pomenire Baro-Klain vlădica acestui neam, până astăzi, ziua și noaptea cu multe ostenele luptându-te cu cei străini pismași acestui ci-[nstit] și obidat cler, ca niște feare sălbatică, iarna în frig, vara în zăduh, cu primejdie în cale, în călătorii adesea n'ai încetat, dela cei mici până la cei mari a străbate cu învățătura a propovădui Evangelia și credința, a deștepta pe toți ori cui i-au trebuit folosul neamului și binele obști, a trage la credința cea adevărată pe cei rătăciți și dejghinați în zilele răposatului Klain, cu prorocul cel mincinos ce se numea sfânt, acum în zilele noastre cu turburările clevetitorului Sofronie, și altor protivitor a sf. uniri, tare ai stat, pentru cari în loc de mulțămită și laudă dela frați ai avut ură, dela norod clevetire, dela pismași isgonire; ba pentru râvna casii Domnului, și a ușilor lui puțin numai nu te-ai jertfit de bună voie.

Acuma dară ce-i bine, sau ce-i frumos, decât a petrece frați împreună cum zice psalmistul 132; la aceasta uitându-mă cu tot acesta ci-[nstit] și obidit cler, vezi (așa) dragostea înstrăinată, petrecerea într'un loc a se despărți, care nici odată n'am nădăjdut, pociu zice preamiloștive Doamne, și putem zice toți, cum adeverește împăratul Solomon zicând: Fratele care se ajutorește de frate, ca o cetate vârtosă stă, la pilda cap. 18, cu cât mai vârtos fiii până când văd pe Părintele lor în casă, la toate nădejde au, și lui înșiși razimă, n'au grijit în foamete de hrană, cu îndrăsnire sunt în vreme de răutăți, să umbresc sub aripile părintelui său, iar când prin oarecare

primejdii, au moarte, au altă înstrăinare, își pierd acel razim și umbră părintească, ce au altă a face fără numai a vărsa pe încetate lacrimi.

Unde te duci preamilstive Doamne? Cui ne lași? Cum te-ai îndurat și te înduri a te despărți, cum poți de atâta mulțime de norod împodobit, care doară nice într'un Regnum asemenea nu se află, — vezi acum împrejur stările și circumstanțele zilelor acestora, cât sunt de grele, vezi frații și fii tăi, cum stau cu ochii plini de lacrimi, se uită și suspină, a dor către Excelenția ta, despărțire — pe cine vom avea noi acum dară în scârbele noastre mângăiere?

Pentru aceasta tuturor voi mărturisii, căci nouă cinstea, lauda și cu a lui Dumnezeu ajutor ajutându-ne, ne-ai fost po-vață, dară pe cine vom cinsti? Prorocul mă învață: nu da slava ta altuia și vrednicia ta neamului străin. Varuch c. 3.

Deci dară de ou tăce și nom tăce cu gura, inima rupându-se va răspunde, și cu prorocul dimpreună noi toți vom cânta: Părintele meu și maica mea m'au lăsat pe mine, iară Domnul și Stăpânul m'au luat. Pentru aceia dară a Excel. tale toate zilele, totdeauna dintru acea frățească și părințească dragoste, isvorâte de binefaceri, ca niște isvoare arătate pentru răsplătirea la preț neprețuite, cine le va spune?

Las prunci să plângă crăitarii, cari dela alți nu i-au căpătat și nu-i vor avea; las săracii să steie la ușa care tuturor era deschisă, și mă tem să nu se închidă, las pe cei cu nenumărate instanții și plânsori, să privească acuma la cela ce alerga și cu dragoste îi cuprindea de departe; plâng măcar și suspine, și ceriul și pământul, cu Talis filosoful Grecilor zic: Carele Bozilor săi pentru trei lucruri era obișnuit a da mulțumită, a) pentru că l-a făcut om, și nu dobitoc, b) căci bărbat, și nu femeie, c) căci Elin și nu barbar. Așa dară eu, dulcele meu prea luminat și a toate dătător Dumnezeu, mulțumită fac, a) pentru că măcar atâta ai avut și avea pismași, dară ca cu iarba, cu toți ai învins, b) pentru că din singură pronia lui Dumnezeu fiind chemat ai fost vlădică, nu nimica, c) pentru, măcar ai fost vândut și înstrăinat, nu te-au părăsit mila lui, și astăzi ești mai fericit și mai mare Domn de cum ai fost, că vrednic lucru este, acum să fi slobod de sarcina noastră, ca mai mult să ne poți sluji precum și nădăjduim. Amin¹⁾.

¹⁾ Ardeleanu Senior. op. cit. pg. 191—193

Grigorie Maior s'a retras în mănăstirea dela Alba-Iulia. Aici, departe de sgomotul lumii își duce greul zilelor până în luna Februarie din anul 1785, când moartea i-a închis pleoapele. Osemintele lui au fost aduse la Blaj, și îngropate în cripta fostei bisericii din curtea mitropolitană ^{he}).

Marele vlădică și-a lăsat prin testament aproape toată averea sa, școlilor și instituțiilor din Blaj. N'a uitat nici pe școlarii săraci și sârguincioși ai acestor vechi așezăminte de cultură, cărora le face danie de 120 galbeni, prin cuvintele testamentului: „Fiindcă însuși seminariul' diecezan cu ajutorul dumnezeesc este bine orânduit și înzestrat, am socotit că va fi foarte folositor și potrivit, că o parte din fundație să fac în folosul tinerimei școlare din afară lipsită și foarte săracă, venită din toate părțile, pentru această dăruiesc 120 galbeni de unde celor mai săraci și în primul rând celor mai mici, să li-se poată da caete și încălțăminte, astfel ca totuși să-și aducă aminte de binefacerile primite din partea școlii“ 2).

Activitatea pe tărâmul bisericesc și școlar, dezvoltată de învățatul vlădică de pe când era încă profesor-călugăr în mănăstirea „Sf. Treime“ a încrestat-o pe răbojul vremii, istoricul Petru Maior, prin cuvintele: „Singur acesta cu râvna și cu luptă, spre așonisirea fericirii neamului românesc, între vlădici cei românești se poate asemăna cu adevăratul părinte al Românilor Ioan Inochentie Liber Baro Klain de Sad. Au fost la statură de ajuns, pururea vesel, fața lui încă și la adânci bătrânețe, încă râdea“ 3).

Acești patru mari arhieriei au pus bazela Blajului românesc de astăzi și vechilor lui așezăminte de cultură, unde au alergat zeci și zeci de generații, adaptându-se la „fântâna darurilor“ celei răcoritoare de suflete și luminătoare de minți. „Nicăiri României, nici în părțile acestea ungurești dar nici în Principate n'au izbutit să întemeieze în mai bune condiții și cu un program mai vast și mai multilateral instituții bisericești, instituții școlare economice, care să fie mai strâns legate între ele decât acolo (Blaj). Este o creație românească desăvârșită în felul ei, care a răsărit pe pământul acela străin, lângă castelul nelocuit pe care mărinimia habsburgică îl dă-

1) Șematism jubilar. pg. 38.

2) T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 43.

3) T. Cipariu. Acte și fragmente pg. 130.

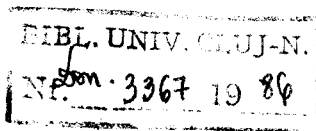

ruise vlădicilor români izgoniți din Alba-Iulia, și fără locuință și liniște în Făgăraș.

Vlădicii blăjeni au fost aproape toți oameni de rânduală și oameni de muncă, având o foarte mare tragere de inimă pentru Biserica lor, cum evident n'o aveau contemporanii lor Sârbi din apropierea Sibiului. Pentru dânșii înafară de biserica aceasta a lor, cu înlesnirile și neajunsurile ei, nu mai exista nimic. Școlile din Blaj erau fără îndoială cele mai bune școli, cari putea să existe pentru Români. Târziu de tot am căpătat și noi (Moldova și Muntenia) dela dânsele, o mulțime de lucruri care ne-au folosit. Era muncă acolo, o spornică muncă disciplinată¹⁾.

Ctitorilor vlădici, cari au muncit, luptat și jertfit vreme de-o jumătate de veac și mai bine, tot aurul curat al minții lor, și avutul material agonisit o viață întreagă, pentru înzeștrarea și ridicarea vechilor așezăminte de cultură blăjană, se cuvine să le închinăm, toți cei din zilele de astăzi, prinosul rugăciunilor noastre smerite, cerând Celui ce stăpânește văzduhul, pământul și marea, și toate cele ce sălășluiesc întrânsele, să așeze sufletele lor, în luminoasele grădini, încărcate de pacea vecinică a raiului.

¹⁾ N. Iorga. Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria vol. I. București 1915 pg. 447.